

педагогических процессов, изучение их эффективности и следствий которые предусмотрены или имеющиеся. В диагностике важно не только зафиксировать результат, а и выстроить динамику его изменения. Оценочный процесс должен всегда происходить профессионально, с учетом имеющихся знаний в области тестирования и проведение экзаменов. Исходя из результатов оценивания, высказывается прогноз относительно возможностей дальнейшего усвоения материала студентами. К основным методам педагогического диагностирования принадлежат: педагогическое наблюдение; беседы; анкетирование; педагогический анализ; устное и письменное опрашивание; тестирование.

Ключевые слова: оценивание, педагогическая диагностика, методы педагогической диагностики, качество образования.

Summary

In article the problem of educational achievements of students is considered by means of pedagogical diagnostics.

Key words: estimation, pedagogical diagnostics, methods of pedagogical diagnostics, quality of education.

УДК 378.1:373.32.033

Ю. О. Саєнко,

асистент

(Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького)

ЕКОЛОГІЧНІ ЕКСКУРСІЇ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми. У наш час науково-технічної діяльності людства природа зазнає великих втрат природних ресурсів та засмічення, руйнування планети. Тому питання екологічної освіти та просвіти набувають глобального значення та стають актуальнішими. Передбачаючи сучасну екологічну ситуацію, В. Вернадський відзначав: “Людина вперше реально зрозуміла, що вона житель планети і має мислити й діяти не тільки в аспекті окремої особистості, сім’ї або роду, держави або союзу держав, але й у планетарному аспекті”.

У процесі становлення системи екологічної освіти її межа полягає в усвідомленні наслідків впливу людини на стан довкілля. Зрозуміло, що для цього необхідна струнка наукова концепція, реалізація якої сприяє формуванню екоцентричного типу екологічної свідомості, народженню нового екологічного світогляду, спрямованого на самопізнання та самовдосконалення екологічного мислення, усвідомлення свого місця не лише в соціальному, але й у природному середовищі, треба не тільки мислити, але й жити екологічно, бути екологічно вихованною людиною.

Аналіз досліджень і публікацій. Характеризуючи екологічне виховання, А. Галсева користувався такими поняттями, як екологічний стиль мислення, екологічні, моральні й естетичні погляди на природу і місце в ній людини; наукове розуміння проблем екологізації матеріальної та духовної діяльності суспільства; активна життєва позиція в здійсненні заходів з охорони природи, раціональне використання природних ресурсів [1].

За Л. Лук’яноюю, “екологічне виховання визначається як процес формування в учнів відповідального ставлення до природи, що реалізується у всіх видах діяльності” [2].

Екологічне виховання як самостійна наукова проблема почала розроблятися порівняно недавно. Сам термін “екологічне виховання” набув поширення з другої половини 70-х років ХХ ст. У цей період виділяється окремий напрям у педагогіці, пов’язаний з проблемами взаємодії індивіда з природою, формуванням позитивного ставлення людини до природи [3].

Екологічне виховання та освіта ґрунтуються на міжпредметному підґрунті. Сутність програм дає здатність сформувати вчителю початкових класів у дітей молодшого шкільного віку елементарні природничі та природоохоронні бачення й світосприйняття, реалізувати природоохоронні уміння і навички, схарактеризувати взаємозв’язки між неживою та живою природою, природою і людиною.

У вітчизняній педагогіці екологічна освіта розглядається як “психолого-педагогічний процес впливу на людину, метою якого є формування теоретичного рівня екологічної свідомості, що у систематизованому вигляді відображає різноманітні сторони єдності світу, закономірності діалектичної єдності суспільства й природи, певних знань та практичних навичок раціонального природокористування” [5].

Екологічне виховання – це формування системи екологічних поглядів молоді, воно включає в себе екологічне виховання та екологічну просвіту, тобто систему передачі екологічних знань та формування навичок їх самостійного здобуття. Нині існує багато аудиторних методів екологічної освіти студентів, до них можна віднести аудіо- та відеоматеріали, телебачення та Інтернет. Однак вони не дають високого результату, бо не можуть замінити живого спілкування з природою.

Проблема взаємовідносин між людиною та природою знаходила відбиття в природничо-наукових, соціокультурних та філософських працях видатних вчених-мислителів Гіпократа, Герадота, Гомера, Арістотеля, Платона, у яких працях особливу увагу надавали єдності складових компонентів системи “природа-людина”.

Ідею використання екскурсій підтримували та розвивали С. Павлович, О. Половинкін, К. Сонгайло, В. Шалаєв, П. Завітаєва, П. Завітаєвим та В. Маркіним, М. Скраткін, Л. Мельчаков, З. Клепініна, В. Гетьман та ін.

Теоретичні та методичні засади екологічної освіти формувалися під впливом гуманістичних ідей світових мислителів різних епох – Платона, І. Песталоцці, Я. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинського, а також вітчизняних учених, В. Вернадського, В. Сухомлинського, Г. Сковороди.

Практичне й методичне обґрунтування використання екскурсії у екологічному вихованні дітей висловлювали такі вчені-методисти як О. Герд, В. Сухомлинський, С. Русова, В. Половцев, І. Полянський та багато інших.

Усі форми навчальної роботи, які нам запропонував О. Герд, і досі використовуються в повному обсязі. Для поглиблення знань та зацікавлення учнів природою, донесення до них основ екологічного виховання застосовуємо: екскурсії, досліді, практичні заняття; збираємо колекції; створюємо міні-музеї; вивчаємо живі об’єкти; проводимо бесіди; читаємо оповідання. Загалом, О. Герд ніколи не займався лише однією теорією, він все перевіряв на практиці, в цьому і полягає цінність його методичної роботи.

Нашу увагу привертають праці О. Половінкіна (1877-1955), який розробив першу методику викладання географії в початковій школі, підкреслюючи необхідність проведення екскурсій з ознайомлення з місцевістю. Методику проведення спостережень, дослідів та екскурсій, а також систему предметних уроків розробив П. Завітаєв (1890-1970).

Велику увагу приділяв екскурсіям видатний український педагог В. Сухомлинський. Він писав, що “це – прекрасне, могутнє джерело моральної чистоти, духовного багатства, фізичної досконалості. Найважливіше завдання естетичного виховання – навчити дитину бачити в красі навколишнього світу, в красі людських стосунків духовне благородство, доброту, сердечність і на цій основі утверджувати прекрасне в самій собі” [9; 10]. Екологізм його педагогічних ідей лише нині почав усвідомлюватися сучасниками. Видатним ученим сформульовано принципи педагогічного керівництва емоційним і раціональним сприйняттям природи. На його думку, людина була й залишається дитям природи. Її “спорідненість” з природою необхідно використовувати в процесі виховання дітей, що не тільки збагатить їх природничо-науковими знаннями, а й залучить до духовної культури, стимулюючи розумовий розвиток [10]. Природа в розумінні В. Сухомлинського – не просто фон для успішного навчання й виховання дітей, не лише допоміжний засіб впливу, а природне джерело життя, основа радості людського буття. Також він навіть не уявляв навчання природознавству без екскурсій, навчання в природі. Він залишив нам у спадщину методику, яку й нині впроваджують учителі початкової школи.

Мета статті. Педагогічне значення екскурсій у процесі підготовки майбутніх вчителів дуже велике. Насамперед необхідно підкреслити освітнє значення екскурсій. Екскурсія конкретизує програмовий матеріал, який вивчають у класі, забезпечує можливість більш поглибленої праці над ним. Поряд з практичною роботою (на пришкольній ділянці, у полі) вона найтісніше зв’язує школу з життям природи, з життям нашого суспільства. Без екскурсій вивчення природних об’єктів не було б конкретним. Екскурсія є основою краєзнавчої роботи в процесі підготовки майбутнього вчителя початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Екскурсії в природу є найбільш конкретний спосіб вивчення природи, тобто вивчення справжніх об’єктів природи. Вивчаючи об’єкти природи, їх, звичайно, ізолюють один від одного, беруть порізно, відриваючи від природних улов, розглядаючи поза складною сукупністю предметів і явищ навколишнього світу. Наслідок – учні дістають розчленовані знання, які їм важко самим об’єднати, синтезувати. Екскурсія являє собою прекрасний засіб допомогти цьому синтезу. Потрапляючи в обстановку природи з усією різноманітністю предметів і явищ, учні поступово навчаються розбиратися в цій різноманітності, встановлювати зв’язок рослин і тварин одне з одним і неорганічним середовищем.

Екскурсії в природу й сільське господарство поряд з класними заняттями мають велике значення і в здійсненні політехнічного навчання; вони великою мірою відповідають завданню активного виховання, тому що розвивають в учнів уміння і навички до самостійної праці.

В учнів розвивається спостережливість: вони знайомляться з методикою збирання матеріалів та їх збереженням, а на заняттях після екскурсії – з обробкою зібраного матеріалу. Планомірне проведення екскурсій на територію школи розвиває в учнів інтерес і навички до вивчення свого краю. Відомо багато випадків, коли краєзнавча екскурсійна робота давала наслідки, цінні для місцевого господарства. Учні виявили корисні рослини, родовища глини, торфу та інших корисних копалин.

Екскурсія – це любов і живий інтерес до природи, це так званий емоційний бік екскурсії. Яскравіше враження учні довго переживають, екскурсії бадьорять, радують дітей. Знання, здобуті на екскурсіях, бувають дуже міцними і надовго залишаються в дитячій пам'яті.

Екскурсії мають велике значення і у вихованні пізнавальних інтересів школярів. Розвиток пізнавального інтересу до предмета приходиться не відразу, він складається з окремих елементів. Спочатку це просто допитливість. Але допитливість може швидко згаснути. Стійкий інтерес можна прищепити дітям у результаті великої, копіткої і важкої праці, застосовуючи різноманітні методи навчання і виховання [8].

Софія Русова також підтримувала думку щодо екологічного виховання дітей, пропонуючи для цього екскурсії. Шкільні екскурсії навчають нашу молодь пильно стежити за усіма дрібницями життя, навчають поважати закони природи, що керують життям. У мандрівках буде складатися характер учнів, звички до самостійності, упорядкування справ своїх, також позитивно вплинуть екскурсії і на здоров'я учнів.

Вона писала, що ... екскурсії єднають школу з справжнім життям і завдяки корисним результатам з них виробився новий так званий "екскурсовий метод". Екскурсіям надають вагоме значення не тільки з причини просвітницької роботи, а й заради мети виховання, й відносини учителя до учнів у час екскурсії не мають тої офіційної штучної суворості, котрої додержуються в класі: тоді й самодіяльність виступає замість покірливої апатії. Усяка добре організована екскурсія – це спроба в справі здатності дітей до практичного життя. Вона не тільки дає нові знання й закріплює придбані в класі, вона ще піднімає настрій учнів, відкриває їм широкі горизонти, збуджує в учнях громадянське почуття [8].

Надавав великого значення проведенню екскурсій відомий методист з природознавства Іван Полянський, автор підручника "Три царства природи" (1904). Він був одним з перших організаторів шкільних екскурсій з дослідами і спостереженнями під час їх проведення. Він запропонував і класифікацію екскурсій. І. Полянський зазначав: "Правильна постановка природознавства включає екскурсії і практичні заняття. Про доступність екскурсій у початковій школі... говорити зайве. Вони можуть бути різні за тривалістю, починаючи з найкоротших – на годину чи навіть менше. Виходи за межі школи для того, щоб роздивитись сусіднє дерево, домашню тварину, береги протікаючого неподалік струмка. Вони являють собою екскурсії, які можна часто організувати. Кругозір спостережень поступово повинен розширюватися, і короткочасні виходи за межі школи повинні замінюватися екскурсіями більш віддаленими і довготерміновими. Нарешті, бажані екскурсії, які охоплюють цілий навчальний день. Такі екскурсії неможливо часто проводити, але кілька днів за рік... на це затратити

доступно. Об'єкт спостережень під час таких екскурсій – як природа місцевості, так і різноманітні сторони людського побуту і занять: різноманітні види будівель, сільськогосподарські машини і знаряддя виробництва, млин, заводи, які є в даній місцевості тощо. Природознавство і елементи початкової географії чи краєзнавства при цьому нерозривно з'єднані" [4].

Завдання екскурсій взагалі можна визначити так: вони навчають не тільки дивитися навкруги себе, а й бачити усякі явища в усіх деталях, розуміти їх зв'язки між собою і зв'язок їх з тою сферою, в якій вони утворилися.

Звертаючись до наших українських шкіл, можна зазначити, що недарма шкільні екскурсії почалися в нас на півдні: усе тут навітряє до гарного розвитку цієї справи: і клімат з теплою осінньою і ранньою весною, й чудова природа, й економічний інтерес життя, що найбільш користується з господарської праці, і цікава історія краю, що залишила чимало пам'ятників для розсліду, й чудова народна етнографія, що не може не зацікавити молоді.

Але щоб екскурсії дали корисні наслідки, треба не тільки виконати усі висловлені поради; тут треба ще керівникові мати той педагогічний такт, що керує увагою учнів, не ламаючи їх волю, дає екскурсантам спокійно самим придивлятися до усього. Іноді враження від лісу, степу, річки таке міцне, захоплює, що в той час не можна відривати школярів від такого гарного настрою, щоб додивлятися до яких-небудь геологічних або ботанічних чи економічних деталей. Треба це лишити на потім, це дасть спокійний настрій усій екскурсії, збереже нерви дітей й додасть цілісність враженням; не грубою дисципліною мусить підтримувати порядок екскурсії вчитель, а глибоким психологічним тактом й цікавістю своїх пояснень. Тоді екскурсія справді буде могутнім фактором освіти й виховання нашої молоді

Вивчаючи численні праці видатних вчителів-методистів переконуєшся в тому, що природа та людина суцільно пов'язані між собою. Щоб дитина виросла екологічно обізнаною, ми повинні навчити її любити, поважати навколишній світ та правильному спілкуванню з природою.

Екологічний професіоналізм вчителя виведено на основі таких понять: екологічна культура, педагогічний професіоналізм і сформульовано його робоче визначення у такій редакції: екологічний професіоналізм – нагромадження знань, досвіду, ідеалів і цінностей для передачі молодому поколінню найбільш суттєвих моментів екологічної культурної спадщини людської цивілізації та якісна реалізація їх діяльності у захисті, покращенні стану довкілля; вміння розраховувати перебіг і наслідки екологічних подій; в критичних ситуаціях мислити і діяти професійно, поступаючись при цьому навіть особистими інтересами [4; 7].

В наш час екологічна освіта для сталого розвитку є новим сенсом сучасного освітнього процесу, оскільки перехід цивілізації до сталого розвитку, кардинально змінить освітню систему XXI століття, перетворить її на ноосферно-екологічну систему освіти. Серед перспективних напрямів становлення освітнього середовища концепції сталого розвитку можна виділити наступні: посилення міцності зв'язків між компонентами освітнього середовища (вчителі, учні батьки; викладачі, студенти, громадськість) в цілях освіти для стійкого розвитку (проведення сучасних заходів, екскурсій, акцій); об'єднання зусиль всіх складових освітнього середовища в діяльності по реалізації ідеології стійкого розвитку (сучасні соціально-

екологічні освітні проекти і програми); підготовка педагогічних кадрів для роботи в області освіти для стійкого розвитку; дідактико-методичне і технологічне забезпечення утворення для стійкого розвитку (навчальні і методичні посібники, роздавальні матеріали інформаційно-освітні ресурси і ін.); посилення ролі неформальної освіти в популяризації ідеї стійкого розвитку (громадські організації, клуби, рухи і ін.). По питаннях підготовки педагогів для здійснення освіти для стійкого розвитку, в нашому університеті ведеться систематична, наступна робота. Ще в 1995 році була запропонована і послідовно упроваджується педтехнологія безперервної екологічної освіти (у системі д/сад – школа – ВУЗ. Автор доцент Мелаш В.Д.). Її мета: формування екологічної культури в освітній системі (ДЗН – ЗОШ – ВУЗ) на основі спадкоємності і безперервності, організація методичного центру на базі Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького; методична підготовка студентів – майбутніх вчителів екології, підготовка студентів до просвітницької до просвітницької діяльності, підготовка майбутніх педагогів до роботи в позашкільних установах. В ході досліджень були розроблені екологічні програми для шкіл і позашкільних установ, а також для методичної підготовки майбутніх вчителів екології, педагогів позашкільних установ. По результатом окремих модулів було видано два навчальні посібники [1; 2]. Всі ці посібники рекомендовані Міністерством освіти України, як навчальні посібники для вищих навчальних закладів.

Треба починати з поглиблення знань у студентів про природу рідного краю, формувати потреби [спілкування](#) з нею, розкриття взаємозв'язків між різноманітними її об'єктами, взаємовпливу природи і людини. Ці ідеї екологічного виховання можна втілювати різним способом. Наприклад, під час екскурсії до парку (лісу, ботанічного саду, скверу, озера, водойми), коли діти спостерігають за змінами як у живій, так і в неживій природі та за працею людей, перевіряють прикмети про зміну погоди, з'ясовують особливості пір року; на прогулянках, в продовж яких виявляються ті рослини найближчого оточення, що потребують охорони (те ж саме відноситься і до тварин) або більш тривалих подорожей, експедицій, екскурсій тощо.

Для розширення екологічного мислення та формування методичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів проводилися екологічні екскурсії. У 2011 році кураторами студентської лабораторії “Екологічна освіта для сталого розвитку” при Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького була організована і проведена виїзна екологічна екскурсія “Екологічні проблеми Алтагирського лісу і Молочного лиману”. Мета екскурсії полягала в розширенні знань студентів різних факультетів щодо екологічної проблеми Мелітопольського регіону і розвиток умінь аналізувати, порівнювати, оцінювати і знаходити шляхи вирішення складних екопроблем. Екскурсія проходила за планом: екскурсія по Алтагирському лісу і Молочному лиману; екологічна акція “Очистимо від сміття улюблені куточки відпочинку”; етична бесіда-диспут “Вирішимо разом екопроблеми рідного краю біля вогнища Дружби, Миру і Гармонії” (студенти соціально-гуманітарного, хіміко-біологічного, економічного, філологічного факультетів пропонували варіанти вирішення

екологічних проблем); дружнє змагання по волейболу.

Серед загальних та специфічних принципів екологічної освіти майбутніх вчителів початкової школи слід виділити краєзнавчий принцип. Його значення полягає у тому що, сюди належить широке залучення краєзнавчого матеріалу: вивчення природи, праці людей у тієї місцевості, де живе учень, якого навчають краєзнавчій роботі.

Програма з “Природознавства” кожного класу передбачає ознайомлення учнів з природою рідного краю, тому майбутні вчителі початкових класів повинні мати краєзнавчі знання. Для заповнення прогалин саме в цих знаннях у 2013 році була проведена екскурсія “Вивчаємо заповідні території рідного краю” на території Азово-Сивашського Національного Природничого Парку на острів Бірючий. Мета екскурсії була – ознайомлення з заповідними територіями рідної місцевості та опанування технологій формування еколого-орієнтованих цінностей (театралізація екологічних казок).

Також у 2015 року проводився виїзний квест “Зелений куточок нашого міста”, в рамках святкування Дня Екологічних знань. Метою проведення виїзного квесту стало формування гармонійних взаємовідносин між людиною та природою, пошук оптимальних шляхів розвитку еколого-орієнтованої особистості у техногенному середовищі.

Під час цього квесту проводилась екскурсія до Мелітопольському міському парку культури та відпочинку імені М. Горького, який є пам'ятником садово-паркового мистецтва. Студенти III курсу мали змогу відвідати музей та прослухати тематичну екскурсію. Наступним етапом стали розповіді студентів-екскурсоводів, в якій усіх присутніх ознайомили з майбутнім проектом розвитку місцевого парку, провели диспут з метою вирішення проблем забруднення території, відродження традицій у справі виховання трудової та екологічної культури, виховання соціальної відповідальності усіх мешканців міста. В кінці заходу студенти милувалися природою, гуляючи алеями рідного парку; почули спів птахів та відчули гармонізуючи енергетику живої природи.

Висновки. Екологічний професіоналізм вчителя виведено на основі таких понять: екологічна культура, педагогічний професіоналізм і сформульовано його робоче визначення у такій редакції: екологічний професіоналізм – нагромадження знань, досвіду, ідеалів і цінностей для передачі молодому поколінню найбільш суттєвих моментів екологічної культурної спадщини людської цивілізації та якісна реалізація їх діяльності у захисті, покращенні стану довкілля; вміння розраховувати перебіг і наслідки екологічних подій; в критичних ситуаціях мислити і діяти професійно, поступаючись при цьому навіть особистими інтересами [5; 6].

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Таким чином, ефективність підготовки майбутнього вчителя початкової школи спрямовують такі педагогічні умови: накопичення теоретичних екологічних знань; набуття навиків, які допоможуть вчителю мати широкий екологічний кругозір а також великий обсяг екологічних знань, інтересів;- формування екологічного мислення, яке допоможе правильно визначити моральні та етичні норми поведінки в природі; здатність до саморозвитку, самоосвіти, пізнання своєї індивідуальності, творчого потенціалу, готовності до

інноваційної діяльності взагалі, в тому числі і в галузі екології; виховання екологічної свідомості, щодо економного ставлення до природних ресурсів, живої природи; забезпечення гармонійного поєднання екологічного світогляду, творчості, інноваційної діяльності з метою набуття екологічної культури вчителя як духовної, інтелектуальної, емоційної і фізичної готовності до оволодіння екологічною і педагогічною культурою, дидактичною і виховною технологією; формування екологічного професіоналізму вчителя, який буде достатній для творчого вирішення задач професійної діяльності рівень розвитку екокультури і самосвідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галеєва А. М. Становление понятия “экологическое сознание” /А.М.Галеєва // Проблемы взаимодействия общества и природы. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1974. – С.34 – 35.
2. Костицька І. М. Проблеми екологічної освіти в педагогічній теорії і практиці роботи шкіл України (1970-1990 р.): дис. ... канд. пед. наук :13.00.01/ І. М. Костицька. – К.,1995 – 198 с.
3. Лук'янова Л. Б. Формування екологічної культури учнів ПТУ в процесі вивчення предметів професійно-технічного циклу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. Б. Лук'янова. – К.,1994. – С.100.
4. Пономарева И. Н. Общая методика обучения биологии : учеб. пособие для студ. пед.вузов / И. Н. Пономарева, В. П. Соломин, Г. Д. Сидельникова ; под ред. И. П. Пономаревой. – М. : Издательский центр “Академия”, 2003. – 272 с.
5. Руссо Ж.-Ж. Избранные произведения : В 3 т. / Ж.-Ж.Руссо. – М. : Госполитиздат, 1961. – Т.1. – 592 с.
6. Совгіра С. В. Підготовка майбутнього вчителя до екологічного виховання старшокласників (на краєзнавчому матеріалі) : дис. ... канд. пед. наук :13.00.04 / С. В. Совгіра. – К., 1999. – 200 с.
7. Совгіра С. В. Формування екологічного професіоналізму майбутнього вчителя / С.В.Совгіра. – К. : Наук. світ, 2002. – 178 с.
8. Софія Русова. Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. Кн. 2 / за ред. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. – К. : Либідь, 1997. – 320 с.
9. Сухомлинський В. А. Сто советов учителю / В. А. Сухомлинский. – К. : Рад. шк., 1988. – 304 с.
10. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / В.О.Сухомлинский. – К. : “Рад. школа”, 1977.

Анотація

Розвиток початкової школи як школи життя, школи природи і формування екологічної культури вимагає оновлення підготовки вчителя початкової школи до екологічного виховання учнів. Для розширення екологічного мислення та формування методичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів проводилися екологічні екскурсії.

Ключові слова: екологічне виховання, майбутній вчитель початкових класів, екскурсія, спостереження, природа, навколишній світ.

Аннотация

Развитие начальной школы как школы жизни, школы природы и формирования экологической культуры требует обновления подготовки учителя начальной школы к экологическому воспитанию учеников. Для расширения экологического мышления и формирования методической компетентности будущего учителя начальных классов проводились экологические экскурсии.

Ключевые слова: экологическое воспитание, будущий учитель начальных классов, экскурсия, наблюдение, природа, окружающий мир.

Summary

The development of primary school as a school of life, school of nature and formation of ecological culture requires updating of training primary school teachers to ecological education of students. Ecological excursions were conducted for enhance the ecological thinking and formation of methodical competence of the future teacher of initial classes

Key words: environmental education, primary school teachers, tour, observation, nature, the world around us.